УДК 323.1

UDC

DOI: 10.17223/18572685/59/11

БІЛАТЕРАЛЬНА МІЖДЕРЖАВНА СПІВПРАЦЯ З ПИТАНЬ МЕНШИН В ЕТНОПОЛІТИЦІ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Н.М. Кічера

Ужгородський національний університет
Україна, 88000, Закарпатська обл., м. Ужгород, пл. Народна, 3
E-mail: nadiia.kichera@uzhnu.edu.ua

Авторське резюме

Стаття присвячена особливостям функціонування етнополітики Словацької Республіки у сфері білатеральної міждержавної співпраці з питань національних меншин, зокрема угорської та української меншин в Словаччині і відповідно словацької меншини в Угорщині та Україні. Угорська меншина є найактивнішим суб'єктом словацької етнополітики, представлена в парламенті, регіональних та місцевих органах влади, має власні політичні партії та чисельні національно-культурні товариства. Якщо говорити про словацько-українське співробітництво у даній сфері, то варто наголосити, що в етнічній структурі словацького суспільства представлені українська та русинська національних меншин, а в Україні русини офіційно визнані етнографічною групою українського народу. В Словаччині русини – окрема національна меншина, яка, подібно до ромів, не має власної держави. Одним з аспектів білатеральної співпраці між Словаччиною та Угорщиною, Словаччиною та Україною з питань меншин є функціонування двосторонніх комісій – Змішаної словацько-угорської комісії у справах меншин та Двосторонньої словацько-української комісії з питань національних меншин, освіти та культури. Міжурядові комісії виступають важливими механізмами формування сприятливих умов реалізації прав меншин, збереження та розвитку їх самобутності, культурної, мовної ідентичності. Функціонування подібних комісій та угод двостороннього чи багатостороннього співробітництва між державами передбачено Больцанськими/Боценськими рекомендаціями, прийнятими ОБСЄ у 2008 р. Вони містять 19 положень, релевантними для даного дослідження є остання група рекомендацій, яка стосується багатосторонніх та двосторонніх інструментів та механізмів міждержавної взаємодії з питань національних меншин.

Ключові слова: етнополітика, етнополітичний менеджмент, національна меншина, Больцанські/Боценські рекомендації, двостороння комісія, культурно-гуманітарне співробітництво, рекомендації.

БИЛАТЕРАЛЬНОЕ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ПО ВОПРОСАМ МЕНЬШИНСТВ В ЭТНОПОЛИТИКЕ СЛОВАЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Н.М. Кичера

Ужгородский национальный университет
Украина, 88000, Закарпатская обл., г. Ужгород, пл. Народная, 3
E-mail: nadiia.kichera@uzhnu.edu.ua

Авторское резюме

Статья посвящена особенностям функционирования этнополитики Словацкой Республики в сфере билатерального межгосударственного сотрудничества по вопросам национальных меньшинств, в частности венгерского и украинского меньшинств в Словакии и собственно словацкого меньшинства в Венгрии и Украине. Венгерское меньшинство является активным субъектом словацкой этнополитики, представлено в парламенте, региональных и местных органах власти, имеет собственные политические партии и многочисленные национально-культурные общества. Если говорить о словацко-украинском сотрудничестве в данной сфере, то стоит отметить, что в этнической структуре словацкого общества представлены украинское и русинское национальные меньшинства, в то время как на Украине русины официально признаны этнографической группой украинского народа. В Словакии русины – отдельное национальное меньшинство, которое, подобно ромам, не имеет собственного государства. Одним из аспектов билатерального сотрудничества между Словакией и Венгрией, Словакией и Украиной по вопросам меньшинств является функционирование двусторонних комиссий – Смешанной словацко-венгерской комиссии по делам меньшинств и Двусторонней словацко-украинской комиссии по вопросам национальных меньшинств, образования и культуры. Межправительственные комиссии выступают важными механизмами формирования благоприятных условий для реализации прав меньшинств, сохранения и развития их самобытности, культурной, языковой идентичности. Функционирование подобных комиссий, а также соглашений двустороннего или многостороннего сотрудничества между государствами

предусмотрены Больцанскими / Боценскими рекомендациями, принятыми ОБСЕ в 2008 г. Они содержат 19 положений. Важной для данного исследования является последняя группа рекомендаций, которая касается многосторонних и двусторонних инструментов и механизмов межгосударственного взаимодействия по вопросам национальных меньшинств.

Ключевые слова: этнополитика, этнополитический менеджмент, национальное меньшинство, Больцанские / Боценские рекомендации, двусторонняя комиссия, культурно-гуманитарное сотрудничество, рекомендации.

BILATERAL INTER-STATE COOPERATION ON MINORITY ISSUES IN THE ETHNOPOLITICS OF THE SLOVAK REPUBLIC

N.M. Kichera

Uzhhorod National University

3 Narodna Square, Uzhhorod, Transcarpathian region, 88000, Ukraine

E-mail: nadiia.kichera@uzhnu.edu.ua

Abstract

The article deals with the specificity of the Slovak Republic ethnopoltics in the bilateral interstate cooperation on national minorities issues, in particular Hungarian and Ukrainian minorities in Slovakia and, accordingly, the Slovak minority in Hungary and Ukraine. The Hungarian minority is an active subject of Slovak ethnic policy, represented in the Parliament, regional and local agencies. It has its own political parties and numerous national and cultural societies. What concerns the Slovak-Ukrainian cooperation, it should be notified that the ethnic structure of Slovak society includes Ukrainian and Rusin national minorities, while in Ukraine the Rusins are officially recognised as the ethnographic group of the Ukrainian people. In Slovakia, Rusins are a separate national minority, which, like the Romani, doesn't have a separate state. One of the aspects of cooperation between Slovakia and Hungary, Slovakia and Ukraine on minority issues is bilateral commissions – Mixed Slovak-Hungarian Commission for Minority Issues and Intergovernmental Slovak-Ukrainian Commission on National Minorities, Education and Culture. Intergovernmental commissions act as an important mechanism for creating favourable conditions for the minority rights defense, preservation and development of their cultural and linguistic identity. Such commissions as well as bilateral and multilateral interstate treaties are envisaged by the Bolzano/Bozen

Recommendations on National Minorities adopted by the OSCE in 2008. They contain 19 provisions, with the last set of recommendations on multilateral and bilateral instruments and mechanisms of interstate interaction on national minority issues being highly relevant for this study.

Keywords: ethnopolitics, ethnopolitical management, national minority, Bolzano/Bozen recommendations, bilateral commission, cultural and humanitarian cooperation, recommendations.

Питання захисту прав меншин є надзвичайно актуальним в сучасних умовах поліетнічності. Міжнародним співтовариством як на регіональному, так і на глобальному рівнях прийнято ряд міжнародно-правових документів, які стосуються захисту прав людини, зокрема національних і етнічних меншин та корінних народів. Так, відповідно до Статуту ООН, права людини, її гідність і цінність є основними цілями діяльності організації. Серед основних документів, які регламентують права людини та меншин, – Всезагальна декларація прав людини, Пакт про громадянські та політичні права, Пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та ін. До регіональних документів у сфері захисту прав людини та меншин належать Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Європейська соціальна хартія, Хартія основних прав Європейського союзу.

В європейському нормативно-правовому полі права меншин представлені в Рамковій конвенції про захист національних меншин, Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, мовні права національних меншин захищають Ословські рекомендації ОБСЄ щодо мовних прав національних меншин. Крім того, функціонують положення Лундських рекомендацій про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті та Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту. У 2008 р. було прийнято Больцанські / Боценські рекомендації – рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах [20]. Даний документ був сформульований на основі роботи Верховного комісара ОБСЄ з питань національних меншин. Як відомо, дана посада була створена в 1992 р. з метою вирішення проблем етнічної напруги, які можуть негативно вплинути на відносини держав-учасниць ОБСЄ. Важливою у розробці Боценських рекомендацій є роль Рольфа Екеуса, який займав посаду Верховного комісара у період з 2001 по 2007 р. Саме досвід його роботи став основою Рекомендацій щодо національних меншин.

Головною метою статті є аналіз двосторонньої співпраці між державами, зокрема сусідніми, у сфері взаємного забезпечення прав національних меншин на основі роботи міжурядових комісій в системі національної етнополітики Словацької Республіки. Основними завданнями статті є аналіз нормативно-правових положень у сфері захисту прав національних меншин, зокрема Больцано / Боценських рекомендацій, а також аналіз роботи двосторонніх (словацько-української та словацько-угорської) комісій з питань меншин, проблемних аспектів їх функціонування та їх ефективності. Реалізація поставленої мети та завдань включає використання системного та порівняльного підходів в аналізі нормативно-правової основи культурно-гуманітарного співробітництва Словаччини та Угорщини і відповідно Словаччини та України, роботи двосторонніх комісій, а також структури етнополітичного менеджменту Словаччини загалом. Доречним є також застосування дискурс-аналізу, який дозволяє виявити теоретичні моменти досліджуваних питань та їх відповідність практичним результатам роботи, зокрема частку реалізованих рекомендацій комісій, які були розроблені впродовж останніх років.

Як вже згадувалося вище, серед широкого кола міжнародних документів у сфері захисту прав національних меншин релевантними у даній розвідці є Больцанські / Боценські рекомендації, які регламентують питання прав меншин у двосторонніх міждержавних відносинах. Основна увага в даному документі зосереджена на становищі меншини в країні проживання, яка є відмінною від країни походження, зокрема це стосується сусідніх держав. Звичним є явище проживання етносів на території декількох держав. Таким чином, вони можуть стати як каменем спотикання у міждержавних відносинах, так і містком для діалогу. Тому, на думку експертів, особи, які належать до національних меншин в тій чи іншій державі, повинні мати можливість встановлювати та підтримувати вільні та мирні контакти через державні кордони. Однак, коли держави в односторонньому порядку починають підтримувати та захищати «their kin», які проживають на території іншої держави, це може викликати політичну напругу між країнами та негативно вплинути на міждержавний діалог. Відповідно виникає проблема надмірної політизації питань меншин у міждержавних відносинах. Відповідно метою Больцанських / Боценських рекомендацій є врегулювання даних проблемних питань.

В основі рекомендацій лежать принципи та норми міжнародного права, а також досвід роботи інституту Верховного комісара ОБСЄ з питань національних меншин; їх метою є підтримка національних меншин такими способами, які попереджують виникнення міжнаціональної напруги і сприяють добросусідським відносинам між

державами – державою, яка є батьківщиною того чи іншого етносу, та державою (сусідньою), де етнос є національною меншиною. Відповідно до норм міжнародного права, відповідальною за захист та забезпечення прав меншин є держава її проживання. Держава може піклуватися про добробут своєї меншини за кордоном, але, відповідно до норм міжнародного права, її юрисдикція не може поширюватися на людей, які проживають на території іншої держави, крім випадків, коли її дії попередньо погоджені з державою проживання. При цьому необхідним є врахування таких принципів, як територіальна цілісність держави, суверенітет та добросусідські відносини. Недопустимим є розпалювання сепаратистських настроїв. В ході реалізації своєї політики добробуту стосовно меншин за кордоном будь-яка демократична держава повинна сприяти її інтеграції в суспільство країни проживання. При цьому держави, які є батьківщиною етносу, можуть надавати окремі пільги особам даного етносу в іншій, зокрема сусідній, державі їх проживання, але в межах, які не суперечать міжнародному праву [20: 3].

Серед чотирьох частин рекомендацій та їх дев'ятнадцяти пунктів особливо важливою у даному випадку є четверта частина, а саме «Багатосторонні та двосторонні інструменти та механізми» [20: 8]. Релевантною для даної розвідки є дев'ятнадцята рекомендація, в якій наголошується на важливості використання всіх існуючих документів та механізмів з метою ефективного вирішення можливих суперечок та запобігання конфліктам з приводу питань меншин. Мова йде про співпрацю на основі двосторонніх договорів, можливість створення дорадчих та консультативних органів, як, наприклад, рад меншин, спільних комісій чи відповідних міжнародних організацій [20: 8].

Отже, дієва нормативно-правова база у сфері захисту прав національних та етнічних меншин та ефективний інституційний механізм її реалізації є необхідними елементами національної етнополітики будь-якої демократичної держави. Міжнародні та регіональні нормативно-правові стандарти, передбачені у згаданих вище документах, функціонують в національних законодавствах окремих країн. Не виняток і Словачка Республіка – одна з країн Європейського союзу, в правовому полі якої функціонують норми міжнародного, регіонального та національного права. Це стосується також сфери національної етнополітики держави. Словаччина проводить ефективну політику у сфері забезпечення та захисту прав меншин. Мова йде не лише про законодавство та незаконодавчі акти, але і про функціонування етнополітичного менеджменту. Для кращого ознайомлення національних меншин із законодавством республіки, яке стосується захисту та забезпечення їх прав, з ініціативи уповноваженого у справах наці-

ональних меншин було створено спеціальну Консультативну мовну групу, яка у співпраці з Міністерством правосуддя (Ministerstvo spravodlivosti) підготувала переклади основних пріоритетів влади у сфері розвитку національних меншин. У січні 2019 р. було підписано Меморандум про довгострокове співробітництво між уповноваженим і міністерством для забезпечення безперервних перекладів окремих правових норм та поправок мовами національних меншин на порталі *Slov-lex* [18].

Починаючи з 90-х рр. XX ст. етнополітичний менеджмент Словацької Республіки зазнав ряду змін, функціонували різні політико-управлінські установи, до компетенції яких входили питання захисту прав представників етнічних спільнот. Інституційні трансформації в етнополітиці держави залежали, в першу чергу, від політичних сил, які були при владі, однак не менш важливим фактором був євроінтеграційний курс країни, який в період прем'єрства Мікулаша Дзурінди утвердився в напрямку повноцінного членства.

Демократизація етнополітики держави супроводжувалася впровадженням європейських стандартів, в т. ч. в системі етнополітичного менеджменту. У період 1990–2010-х рр. у Словаччині функціонували різні політико-управлінські установи, до компетенції яких входили питання захисту прав представників різних етнічних спільнот, однак їх склад та особливості роботи не завжди знаходили підтримку представників національних меншин. Так, зокрема, Рада уряду у справах національностей – центральний дорадчий орган, який займався питаннями меншин у 90-х рр. XX ст. – зазнавала критики з боку угорської меншини та деяких інших меншин, які вимагали, щоб у даному органі більшість складали представники меншин. Крім того, вони наголошували на збільшенні повноважень та впливу Ради, яка не мала значного впливу на прийняття рішень у сфері формування та реалізації етнополітики держави. Після виборів 1998 р. у структурі парламенту функціонував також Комітет Народної Ради СР з прав людини та національностей. При уряді СР з 1999 р. діяла секція з прав людини, національних меншин та регіонального розвитку [8: 29–32].

Наразі етнополітичний менеджмент Словацької Республіки, представлений Радою уряду СР з питань прав людини, національних меншин та гендерної рівності (з 90-х рр. XX ст. функціонувала під різними назвами), до компетенції якої входить захист економічних, соціальних та культурних індивідуальних та колективних прав [12]. У складі ради функціонують Комітет з питань національних меншин та етнічних груп, а також Комітет щодо попередження та ліквідації расизму, ксенофобії, антисемітизму та інших форм нетерпимості. Важливою ланкою етнополітичного менеджменту в Словаччині є

уповноважений представник уряду СР у справах національних меншин, який відповідає за збереження, підтримку прав представників меншин, моніторинг законодавства країни у сфері етнополітики, прийнятих поправок на предмет їх актуальності та дієвості [15]. Не менш важливими ланками інституційної структури словацького етнополітичного менеджменту є дорадчі органи у справах меншин при різних міністерствах, а також урядовий уповноважений з питань ромських громад [10]. Незалежною державною установою у сфері реалізації та забезпечення прав меншин є Фонд на підтримку культур національних меншин. Основне завдання фонду – сприяти розвитку національних меншин у сферах культури та науки [9].

Одним з елементів функціонування етнополітики країни, в т. ч. системи етнополітичного менеджменту є налагодження двосторонніх відносин з питань національних меншин з їх батьківщинами, відповідно до Больцанських/Боценських рекомендацій щодо національних меншин в міждержавних відносинах. Двостороннє співробітництво між країнами здійснюється у формі міжурядових комісій з питань забезпечення прав національних меншин. Діяльність комісій спрямована на розробку та прийняття рекомендацій для урядів обох країн стосовно покращення становища відповідних національних спільнот.

Відповідно до Больцанських / Боценських рекомендацій Словачка Республіка проводить активне двостороннє співробітництво з Угорщиною та Україною. Двостороння співпраця між Словаччиною та Угорщиною здійснюється на основі Угоди про добросусідство та дружню співпрацю від березня 1995 р. Відповідно діє Змішана словацько-угорська комісія у справах меншин, в ході роботи якої приймаються рекомендації з метою покращення якості, розвитку та гарантування захисту прав громадян, що належать до словацької національної меншини в Угорщині та угорської національної меншини в Словаччині. На засіданнях комісія також аналізується виконання поточних порад, які були прийняті на попередньому засіданні.

Угорська меншина є активнішим суб'єктом словацької етнополітики, про що вже частково згадувалося вище. Словаччина та Угорщина є членами не лише Європейського союзу, але й Вишеградської групи. На шляху демократизації обидвох національних етнополітик важливими були і залишаються особливості двосторонніх відносин між країнами. Формування національних особливостей етнополітик Словаччини та Угорщини відбувалося під суттєвим впливом напруженості у ставленні до словаків в Угорщині та угорців у Словаччині, яка періодично знаходить своє вираження. Це зокрема ілюструють такі факти, як прийняття Закону про словацьку мову 1995 р. та окремих поправок, які викликали невдоволення угорської меншини, Закону

про закордонних угорців (2002 р.), що викликало протести Словаччини, ініціатива Угорщини отримувати іноземним угорцям паспорти Угорщини за спрощеною процедурою, що спонукало словацьку владу до зустрічних рішень, заяви окремих політиків тощо [5]. Загалом угорська меншина представлена в Словаччині власними політичними партіями та чисельними громадськими організаціями.

Повертаючись до білатеральної співпраці з Угорщиною в рамках змішаної словацько-угорської комісії у справах меншин, варто підкреслити відповідні сфери співпраці між країнами. Загалом на основі Угоди про добросусідство та дружню співпрацю було визначено дванадцять змішаних комісій, зокрема у сферах забезпечення прав меншин, культури та преси, освіти, науки, молоді та спорту, економічного співробітництва, транспорту, зв'язку та інфраструктури, охорони здоров'я, страхування та добробуту, співпраця в межах компетенції Міністерства внутрішніх справ, з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та інших зовнішньополітичних питань, з охорони природи та навколишнього середовища, сільського господарства, транскордонного співробітництва [21].

Спільна словацько-угорська комісія у справах меншин була створена відповідно до Протоколу між Міністерствами закордонних справ Словаччини та Угорщини від 24 листопада 1998 р. як один із органів, що сприяють виконанню Договору про добросусідство та дружню співпрацю між Словацькою Республікою та Угорщиною [14]. Комісія у своїй роботі зосереджується на питаннях освіти, культури меншин, церковних справах тощо. Мова йде насамперед про налагодження функціонування та матеріальне сприяння роботі шкільних закладів, закладів вищої освіти, засобів масової інформації, релігійних, церковних споруд тощо. Обидві сторони роблять особливий акцент на необхідності розробки законодавства у сфері захисту прав національних меншин. В грудні 2003 р. була підписана, а через рік набула чинності Угода між Урядом Словацької Республіки та Урядом Угорської Республіки про взаємну підтримку національних меншин (угорців у Словаччині та словаків в Угорщині) в галузях освіти та культури, з метою збереження та розвитку культурної та мовної ідентичності представників національних меншин [7]. Сторони домовились про тонкощі взаємної підтримки словацької та угорської меншин відповідно в Угорщині та Словаччині, зокрема у сферах освіти, організації навчального процесу, культури, збереження мовної ідентичності. Передбачено щорічний перегляд виконання реалізації умов даної угоди Спільною словацько-угорською комісією у справах меншин.

Якщо аналізувати актуальні питання, над якими працювала комісія впродовж останніх років, варто наголосити насамперед на

поправках до словацького освітнього закону і раціоналізації мережі шкіл, представництві та голосуванні угорської меншини у Комітеті з питань національних меншин та етнічних груп, підтримці культури угорської меншини владою тощо [16: 11]. У 2013 р. окремі питання, що обговорювалися комісією, залишилися відкритими до обрання нового співголови угорської частини Спільної комісії. Наступне засідання планувалося провести у 2016 р., що було успішно реалізовано. XIII засідання Спільної комісії відбулося під головуванням Мірослава Мойжіти та Ференца Кальмарі. У засіданні також взяв участь урядовий уповноважений з питань меншин Словаччини [17: 18]. На основі роботи комісії було прийнято та доповнено 60 рекомендацій, проведено оцінку реалізованих, окремі рекомендації були актуалізовані. За реалізацію рекомендацій відповідають уповноважений та регіональні органи влади, які отримують відповідні розпорядження.

В лютому 2019 р. відбулося XIV засідання Спільної словацько-угорської комісії з питань меншин. Було прийнято 16 нових рекомендацій [24]. Обидві сторони позитивно оцінили зміни у напрямку реалізації рекомендацій, а саме створення Фонду на підтримку культур національних меншин. Крім того, угорська сторона відмітила той факт, що Інформаційне агенство Словацької Республіки почало публікувати звіти угорською мовою, про що схвально відгукнулись і угорські, і словацькі ЗМІ. Однак комісії не вдалося узгодити окремі питання, пов'язані з фінансовою підтримкою діяльності Товариства словацьких письменників, референдумом в Тешедікове, Законом про державну мову, уточненням часового періоду угорськомовних програм на телебаченні [18: 25]. Загалом за період 2000–2016 рр. було прийнято 42 поточних рекомендацій, які залишаються в силі, крім того, постійно приймаються нові, актуальні рекомендації.

Двостороння співпраця між Словаччиною та Україною у сфері забезпечення прав меншин здійснюється на основі Угоди між Словацькою Республікою та Україною про добросусідство, дружні відносини та співпрацю, яка була підписана в червні 1993 р. [4]. Двостороння українсько-словацька комісія з питань національних меншин, освіти і культури була створена за ініціативою української сторони у 1994 р. Дана комісія займається питаннями української національної меншини в Словаччині та словацької національної меншини в Україні з метою збереження та підтримки їх ідентичності та культури. Комісія також моніторить здійснення загальної двосторонньої програми в галузі культури, двосторонньої співпраці у сферах освіти, науки, шкільництва національних меншин, звертає увагу на підтримку національних ЗМІ та обмінів радіо- і телепрограмами. Комісія приймає

відповідні рекомендації для Уряду Словацької Республіки та Кабінету міністрів України.

Перше засідання українсько-словацької комісії відбулося у лютому 1995 р. Це були перші кроки у налагодженні подібного роду співпраці. Сторони зосередилися на найважливіших питаннях життєдіяльності меншин (української в Словаччині та словацької в Україні) в культурній та освітній сферах. Словацька частина комісії наголосила на потребі випуску радіопередач і видання газет словацькою мовою в Україні, зокрема в Закарпатській області. Також вони підняли питання сприяння діяльності словацьким національно-культурним товариствам у наданні приміщень, створення спільних словацько-українських підприємств тощо. Комісія обговорила необхідні заходи щодо обмінів студентами та аспірантами, науковцями, наголосила на необхідності посилення зв'язків між словацькими та українськими вузами [6: 86].

Під час проведених засідань у період 1996–1998 рр. комісія детально працювала над механізмами поглиблення співробітництва у сфері забезпечення прав словацької меншини в Україні та української у Словаччині, перш за все у сферах збереження культурної та мовної ідентичності, відповідного забезпечення освітнього процесу. Було піднято питання створення Центру української культури у Пряшеві та Центру словацької культури в м. Ужгород. Для ефективного налагодження співпраці та забезпечення реалізації рекомендацій комісії приймалися відповідні міжвідомчі угоди чи протоколи. На наступних засіданнях комісії у період 2001–2009 рр. сторони обговорювали реалізацію рекомендацій щодо мови, освіти та культури меншин, а також двосторонню співпрацю на регіональному рівні. Під час VII засідання комісії у 2007 р. були підняті питання збільшення кількості шкіл з українською мовою викладання в Словаччині, продовжувалося обговорення питання створення культурних центрів. Було закладено традицію проведення Днів культури національних меншин. Продовжувалося обговорення державних етнополітик Словаччини та України, шляхів їх вдосконалення, можливостей подальшого співробітництва між органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, закладами освіти та іншими інституціями. У 2007 р. також відбувся візит прем'єр-міністра Словаччини Роберта Фіцо в Україну. Представники Матиці Словенської на Закарпатті звернулися до нього з проханням фінансово підтримати реконструкцію Ужгородської ЗОШ №21, яка повинна була стати осередком Центру словацької культури в Україні [3: 10]. Протягом 2007–2008 рр. вирішувалися питання будівель для осередків словацької культури в Україні та української культури в Словаччині.

Центр словацької культури в Ужгороді був відкритий у 2012 р. [1]. У жовтні 2013 р. відбулося відкриття Центру української культури в м. Пряшів (Словаччина) [2]. Відкриття центрів культур є важливими етапами у розвитку культурно-гуманітарної співпраці між Україною та Словаччиною.

Х засідання комісії відбулося у 2010 р. Новими питаннями порядку денного були: вдосконалення навчально-матеріальної бази спеціалізованої ЗОШ № 21 в м. Ужгороді зі словацькою та українською мовами навчання, матеріальна база Пряшівської гімназії ім. Тараса Шевченка з українською мовою навчання, функціонування кафедри україністики в Пряшівському університеті та кафедри словацької філології в Ужгородському національному університеті, робота ЗМІ мовами словацької та української меншин, видання словацько-українського та українсько-словацького словників [19]. Загалом в ході засідання було прийнято протокол з 30 рекомендаціями та завданнями у різних сферах забезпечення прав української меншини в Словаччині та словацької меншини в Україні.

XI засідання комісії проходило в Києві у жовтні 2012 р., XII – у жовтні 2013 р. Основними питаннями порядку денного було обговорення національних етнополітик Словаччини та України. Мова йшла також про запобігання скорочення мережі навчальних закладів з українською мовою викладання, підвищення якості та кількості телепрограм українською мовою у Словаччині, підтримку ЗМІ мовами української та словацької меншини відповідно в Словаччині та Україні [13; 14–15; 22].

Наступне XIII засідання Двосторонньої комісії проходило в Києві у грудні 2014 р. [23]. На основі обговорення законодавства у справах захисту прав меншин, поступу у напрямку реалізації рекомендацій попереднього засідання та актуальних питань поглиблення співпраці у сфері ЗМІ, шкільництва та культури було прийнято звіт та урядова Постанова № 161/2015 від 8 квітня 2015 р. У березні 2017 р. в Словаччині проходило XIV засідання Двосторонньої комісії за участі державного секретаря Міністерства закордонних та європейських справ Словаччини Л. Парізека та першої заступниці міністра культури України Світлани Фоменко [11]. Основними темами зустрічі була освіта українців у Словаччині та словаків в Україні, фінансування культурних заходів меншин та дослідження спільної культурної спадщини Словаччини та України.

Таким чином, двостороння міжурядова співпраця у сфері захисту прав національних меншин є важливим та ефективним механізмом забезпечення та реалізації їх прав. Формули подібної співпраці передбачені не лише у рамках національних етнополітик, але і між-

народними нормативно-правовими документами у сфері захисту прав меншин. Переваги принципів міжнародного права порівняно з національними нормами значно сприяють процесам належного забезпечення прав етнічних та національних меншин на регіональних рівнях. Словачка Республіка успішно реалізує дані принципи через двосторонні угоди та функціонування змішаних двосторонніх комісій. Основними питаннями, які піднімаються в ході двостороннього міждержавного співробітництва, є питань меншин між Словаччиною та Угорщиною, а також Словаччиною та Україною, зокрема у формі роботи двосторонніх комісій, є освіта, культура, мова, засоби масової інформації, тобто культурно-гуманітарна сфера життєдіяльності меншин. Результати роботи комісій узагальнюються у формі протоколів, які лягають в основу відповідного указу чи постанови. Вони містять рекомендації та завдання, які можна поділити на відкриті, тобто ті, які піднімаються в ході кожної зустрічі, це зокрема обговорення національного законодавства у сфері забезпечення прав національних меншин, а також його відповідність актуальним потребам меншин, і нові – тобто ті, які випливають з важливих питань життєдіяльності меншин у певний період часу. Рекомендації засідань комісій є важливим інформативним джерелом для урядів країн, а також регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування. Відповідно, регулярна робота комісій, а також продуктивна реалізація їх рекомендацій значно посилили б ефективність національної етнополітики не лише Словацької Республіки, а й Угорщини та України.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Богдан П.* Центр української культури в Пряшеві стає реальністю // Закарпаття-online. 14 серпня 2013. URL: <https://zakarpattia.net.ua/Special/113337-TSentr-ukrainskoi-kultury-v-Priashevi-staie-realnistiu> (останній перегляд: 8.12.2019).
2. Відкриття Центру української культури в м. Пряшів. 28 жовтня 2013. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/15813-vidkrittia-centru-ukrajinsykoji-kulyturi-v-mpryashiv> (останній перегляд: 8.12.2019).
3. *Грешлик І.* ¡Маїана!, якось було, якось буде... // Український журнал. 2008. № 10. С. 10–11.
4. Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою (Договір ратифіковано Постановою ВР від 24.02.94). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_150 (останній перегляд: 8.12.2019).
5. *Драпак М.* Конец конфликта с Будапештом: как Словакия примирилась с соседом по проблеме венгерского меньшинства // Европейская

правда. 27 ноября 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2018/11/27/7089795> (останній перегляд: 8.12.2019).

6. Попок А.А. Діяльність змішаних міжурядових комісій з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин // Актуальні проблеми державного управління. 2010. № 1. С. 84–97.

7. Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry. URL: <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/57554/1/2/oznamenie-c-77-2004-zz-o-uzavreti-dohody-medzi-vladou-slovenskej-republiky-a-vladou-madarskej-republiky-o-vzajomnej-podpore-narodnostnych-mensin-v-oblasti-vzdelavania-a-kultury/oznamenie-c-77-2004-zz-o-uzavreti-dohody-medzi-vladou-slovenskej-republiky-a-vladou-madarskej-republiky-o-vzajomnej-podpore-narodnostnych-mensin-v-oblasti-vzdelavania-a-kultury> (останній перегляд: 8.12.2019).

8. Dostál O. Vývoj právneho rámca národnostných menšín od roku 1993 – menšinová politika vlád Slovenskej republiky. Stav menšinovej legislatívy na Slovensku 2001/2002. Bratislava: Nadácia Kalligram, 2003. S. 29–46.

9. Fond na podporu kultúry národnostných menšín. URL: <https://www.kultminor.sk/sk/fond/charakteristika-fondu> (останній перегляд: 8.12.2019).

10. Hlavné úlohy splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Ministerstvo vnútra Slovenskej Republiky. URL: https://www.minv.sk/?ulohy_usvrk (останній перегляд: 8.12.2019).

11. Lukáš Parížek: Slovensko je susedom, ktorý má úprimný záujem o prosperitu Ukrajiny. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. URL: <https://www.uszz.sk/sk/lukas-parizek-slovensko-je-susedom-ktory-ma-uprimny-zaujem-o-prosperitu-ukrajiny> (останній перегляд: 8.12.2019).

12. Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. URL: <http://www.radavladyp.gov.sk/> (останній перегляд: 8.12.2019).

13. Report on the situation and rights of persons belonging to national minorities 2014. Office of the Plenipotentiary of the Government of the Slovak Republic for national minorities / Government Office of the Slovak Republic. 2015. 88 p.

14. Šéfom slovenskej časti slovensko-maďarskej komisie pre menšiny sa stal Mojžita. URL: <https://domov.sme.sk/c/764089/sefom-slovenskej-casti-slovensko-madarskej-komisie-pre-mensiny-sa-stal-mojzita.html> (останній перегляд: 8.12.2019).

15. Splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny. URL: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk> (останній перегляд: 8.12.2019).

16. Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013 (2014). Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Úrad vlády SR, 66 s. URL: https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/4801_sprava-po-mpk-s-prilohami.pdf (останній перегляд: 8.12.2019).

17. Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2016 (2017). Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Úrad vlády SR, 85 s. URL: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7048_sprava-nm-2016.pdf (останній перегляд: 8.12.2019).

18. Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017-2018. Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Úrad vlády SR. 167 s. URL: https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7527_sprava-o-postaveni-a-pravach-prislusnikov-narodnostnych-mensin-za-obdobie-rokov-2017-%E2%80%93-2018.pdf (останній перегляд: 8.12.2019).

19. Správa o priebehu a výsledkoch X. zasadnutia Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru. Bratislava, 28. September 2010 URL: <https://rokovania.gov.sk> (останній перегляд: 8.12.2019).

20. The Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in Inter-State Relations & Explanatory Note // OSCE. June 2008. 27 p.

21. Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou. Dátum prijatia: 19.03.1995 URL: <https://www.torvenytar.sk/zakon-14> (останній перегляд: 8.12.2019).

22. XII. zasadnutie Medzivládnej ukrajinsko-slovenskej komisie pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru. 28 októbra 2013. Veľvzslanectvo Ukrajiny v Slovenskej Republike. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/sk/press-center/news/15829-provedennya-xii-go-zasidannya-dvostoronnyoji-ukrajinsyko-slovacykoji-komisiji-z-pitany-nacionalynih-menshin-osviti-i-kulyturi> (останній перегляд: 8.12.2019).

23. XIII. zasadnutie Medzivládnej ukrajinsko-slovenskej komisie pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru. 09 decembra 2014. Veľvzslanectvo Ukrajiny v Slovenskej Republike. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/sk/press-center/news/30528-provedennyaxiii-go-zasidannya-dvostoronnyoji-ukrajinsyko-slovacykoji-komisiji-z-pitany-nacionalynih-menshin-osviti-i-kulyturi> (останній перегляд: 8.12.2019).

24. XIV. Zasadnutie Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín. 21.2.2019. Ministerstvo Zahraničných Vecí a Európskych Záležitostí Slovenskej Republiky. URL: https://www.mzv.sk/detail-aktuality/-/asset_publisher/Hp2qxs2Z6I5/content/xiv-zasadnutie-zmiesanej-slovensko-madarskej-komisie-pre-zalezitosti-mensin (останній перегляд: 8.12.2019).

REFERENCES

1. Bogdan, P. (2013) Tsentru ukrains'koi kul'turi v Pryashevi stae real'nisty [The center of Ukrainian culture in Prešov becomes a reality]. *Zakarpattya-online*. 14th August. [Online] Available from: <https://zakarpattya.net.ua/Special/113337-TSentr-ukrainskoi-kultury-v-Priashevi-staie-realnistiu> (Accessed: 8th December 2019).

2. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2013) *Vidkryttya Tsentru ukrains'koi kul'turi v m. Pryashiv* [Opening of the Center of Ukrainian Culture in Prešov]. 28th October. [Online] Available from: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/15813-vidkryttya-centru-ukrajinsykoji-kulyturi-v-mpryashiv> (Accessed: 8th December 2019).

3. Greshlik, I. (2008) iMaňana!, yakos' bulo, yakos' bude... [iMaňana!, how it was, how it will be ...]. *Ukrains'kiy zhurnal*. 10. pp. 10–11.
4. Ukraine. (n.d.) *Dogovir pro dobrosusidstvo, druzhni vidnosini i spivrobitnitstvo mizh Ukraïnoyu ta Slovats'koyu Respublikoyu (Dogovir ratifikovano Postanovoyu VR vid 24.02.94)* [The Neighborhood, Friendship and Cooperation Agreement between Ukraine and the Slovak Republic (Ratified by the Verkhovna Rada Resolution of February 24, 1994)]. [Online] Available from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_150 (Accessed: 8th December 2019).
5. Drapak, M. (2018) Konets konflikta s Budapeshtom: kak Slovakiya primirilas' s sosedom po pro-bleme vengerskogo men'shinstva [The end of the conflict with Budapest: how Slovakia reconciled with its neighbor on the issue of the Hungarian minority]. *Evropeyskaya pravda*. 27th November. [Online] Available from: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2018/11/27/7089795> (Accessed: 8th December 2019).
6. Popok, A.A. (2010) Diyal'nist' zmishanikh mizhuryadovikh komisiiy z pitan' zabezpechennya prav osib, yaki nalezhat' do natsional'nikh menshin [Activities of mixed intergovernmental commissions on the protection of national minority rights]. *Aktual'ni problemi derzhavnogo upravlinnya*. 1. pp. 84–97.
7. Slovak Republic. (n.d.) *Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry*. [Online] Available from: <https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/57554/1/2/oznamenie-c-77-2004-zz-o-uzavreti-dohody-medzi-vladou-slovenskej-republiky-a-vladou-madarskej-republiky-o-vzajomnej-podpore-narodnostnych-mensin-v-oblasti-vzdelavania-a-kultury/oznamenie-c-77-2004-zz-o-uzavreti-dohody-medzi-vladou-slovenskej-republiky-a-vladou-madarskej-republiky-o-vzajomnej-podpore-narodnostnych-mensin-v-oblasti-vzdelavania-a-kultury> (Accessed: 8th December 2019).
8. Dostál, O. (2003) *Vývoj právneho rámca národnostných menšín od roku 1993 – menšinová politika vlád Slovenskej republiky. Stav menšinovej legislatívy na Slovensku 2001/2002*. Bratislava: Nadácia Kalligram. pp. 29–46.
9. Slovak Republic. (n.d.) *Fond na podporu kultúry národnostných menšín*. [Online] Available from: <https://www.kultminor.sk/sk/fond/charakteristika-fondu> (Accessed: 8th December 2019).
10. Ministry of the Interior of the Slovak Republic. (n.d.) *Hlavné úlohy splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity*. [Online] Available from: https://www.minv.sk/?ulohy_usvrk (Accessed: 8th December 2019).
11. Lukáš, P. (n.d.) *Slovensko je susedom, ktorý má úprimný záujem o prosperitu Ukrajiny. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí*. [Online] Available from: <https://www.uszz.sk/sk/lukas-parizek-slovensko-je-susedom-ktory-ma-uprimny-zaujem-o-prosperitu-ukrajiny> (Accessed: 8th December 2019).
12. Slovak Republic. (n.d.) *Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť*. [Online] Available from: <http://www.radavladyp.gov.sk> (Accessed: 8th December 2019).
13. Government Office of the Slovak Republic. (2015) *Report on the situation and rights of persons belonging to national minorities 2014*. Office of the Plenipotentiary of the Government of the Slovak Republic for national minorities. 2015.

14. Slovak Republic. (n.d.) *Šéfom slovenskej časti slovensko-maďarskej komisie pre menšiny sa stal Mojžita*. [Online] Available from: <https://domov.sme.sk/c/764089/sefom-slovenskej-casti-slovensko-madarskej-komisie-pre-mensiny-sa-stal-mojzita.html> (Accessed: 8th December 2019).

15. Slovak Republic. (n.d.) *Splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny*. [Online] Available from: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/> (Accessed: 8th December 2019).

16. Slovak Republic. (n.d.) *Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2013 (2014). Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Úrad vlády SR*. [Online] Available from: https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/4801_sprava-po-mpk-s-prilohami.pdf (Accessed: 8th December 2019).

17. Slovak Republic. (n.d.) *Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2016 (2017). Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Úrad vlády SR*. [Online] Available from: http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7048_sprava-nm-2016.pdf (Accessed: 8th December 2019).

18. Slovak Republic. (n.d.) *Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za obdobie rokov 2017-2018. Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Úrad vlády SR*. [Online] Available from: https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/data/files/7527_sprava-o-postaveni-a-pravach-prislusnikov-narodnostnych-mensin-za-obdobie-rokov-2017-%E2%80%93-2018.pdf (Accessed: 8th December 2019).

19. Slovak Republic. (2010) *Správa o priebehu a výsledkoch X. zasadnutia Medzivládnej slovensko-ukrajinskej komisie pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru*. Bratislava, 28th September. [Online] Available from: <https://rokovania.gov.sk> (Accessed: 8th December 2019).

20. OSCE. (2008) *The Bolzano/Bozen Recommendations on National Minorities in Inter-State Relations & Ex-planatory Note*. June.

21. Slovak Republic. (1995) *Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou. Dátum prijatia: 19.03.1995*. [Online] Available from: <https://www.torvenytar.sk/zakon-14> (Accessed: 8th December 2019).

22. The Embassy of Ukraine in the Slovak Republic. (2013) *XII. zasadnutie Medzivládnej ukrajinsko-slovenskej komisie pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru. 28 októbra 2013. Veľvzslanectvo Ukrajiny v Slovenskej Republike*. [Online] Available from: <https://slovakia.mfa.gov.ua/sk/press-center/news/15829-provedenny-xii-go-zasidannya-dvostoronnyoji-ukrajinsyko-slovacykoji-komisiji-zpitany-nacionalnyih-menshin-osviti-i-kulyturi> (Accessed: 8th December 2019).

23. The Embassy of Ukraine in the Slovak Republic. (2014) *XIII. zasadnutie Medzivládnej ukrajinsko-slovenskej komisie pre národnostné menšiny, školstvo a kultúru. 09 decembra 2014. Veľvzslanectvo Ukrajiny v Slovenskej Republike*. [Online] Available from: <https://slovakia.mfa.gov.ua/sk/press-center/news/30528-provedennyaxiii-go-zasidannya-dvostoronnyoji-ukrajinsyko-slovacykoji-komisiji-zpitany-nacionalnyih-menshin-osviti-i-kulyturi> (Accessed: 8th December 2019).

24. The Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic.

(2019) *XIV. Zasadnutie Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín*. 21.2.2019. [Online] Available from: https://www.mzv.sk/detail-aktuality/-/asset_publisher/Hp2qxs2Z615/content/xiv-zasadnutie-zmiesanej-slovensko-madarskej-komisie-pre-zalezitosti-mensin (Accessed: 8th December 2019).

Кичера Надежда Михайловна – кандидат исторических наук, доцент кафедры политологии Ужгородского национального университета (Украина).

Кічера Надія Михайлівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри політології Ужгородського національного університету (Україна).

Nadiia M. Kichera – Uzhhorod National University (Ukraine).